

Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника
**РОЗВИТОК ЛЕКСИЧНОЇ КОМПЕТЕНЦІЇ УЧНІВ У ПРОЦЕСІ
ВИВЧЕННЯ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ**

Анотація. У статті розглядаються способи, методи розвитку лексичної компетентності учнів у процесі вивчення англійської мови.

Ключові слова: лексична компетенція, художній текст, класифікація та аналіз вправ.

Аналіз останніх досліджень: Доведено, що саме лексичні навички забезпечують активне функціонування лексики в іншомовному спілкуванні. Таким чином, лексичні навички слід розглядати як найважливіший і невід'ємний компонент змісту навчання іноземної мови, а їх формування саме і є метою навчання лексичного матеріалу.

Розглядаючи лексичні навички у системі комунікативної компетенції, варто розкрити поняття «навички» взагалі. Отже, «навичка» - це сформований рух, який автоматично здійснюється і не потребує усвідомленого контролю і спеціальних волевих зусиль для його виконання,

У процесі розвитку лексичної компетенції учнів, допоміжні лексичні вміння та навички виявляються у здатності усвідомлено застосовувати лексичні знання; розрізняти категоріальні поняття на рівні лексики; добирати різні лексичні засоби для вираження змісту (лексичний перифраз); оперативно згадувати слова.

Уміння усвідомлено застосовувати лексичні знання та вміння, утворювати і розрізняти категоріальні поняття на рівні лексики тісно пов'язані і свідчать про взаємозумовленість процесу реалізації мовних знань у мовленнєво-комунікативні вміння та узагальнення цих вмінь для поповнення бази мовних знань (знання - реалізація - досвід - узагальнення - знання...).

Допоміжне вміння лексичного перифразу - це резерв на той випадок, коли лексема невідома або її важко згадати. Це вміння сприяє розвитку описового

мовлення. Воно, однак, не повинне перешкоджати вивченню та засвоєнню нових лексем. Допоміжне вміння оперативно згадувати слова належить до вмінь, які варто розвивати в навчальному процесі. У тестовому контролі воно виступає одним із засобів ефективного виконання тестових завдань.

Формування лексичної навички передбачає оволодіння правилами співвідношення конкретної лексичної одиниці з іншими лексемами в тематичній і семантичній групах. Існують дві концепції про основи ефективного навчання лексичних навичок. Одна концепція потребує опори на чуттєві орієнтири, її названо синтетичною змістовою методикою. Друга концепція потребує опори на рухові акти, яку названо поелементарною формальною аналітичною методикою.

Проведене дослідження дозволяє визначити, що основними етапами розвитку лексичної компетенції є: аналітичний – вичленування та оволодіння окремими елементами дії, синтетичний – об'єднання лексичних одиниць у цілісну дію, автоматизація - вправа з метою досягнення впевненості у своїх діях, автоматизації набутих знань та вмінь, вдосконалення навичок.

Поряд із традиційними уроками англійської мови, у школах та приватних закладах вивчення англійської мови практикуються міні-театральні постановки, рольові ігри, тематичні вечори, а також впроваджуються модульні технології, методичні презентації, здійснюється мікрОВикладання, що допомагає учням продемонструвати й «відшліфувати» ораторські та комунікативні здібності.

Активно реалізується стратегія інформаційно-технологічної підготовки вчителів: впровадження фрагментів уроків із застосуванням відповідних інформаційних технологій [11] для розвитку навичок читання, аудіювання та письма, роботи з прозовим і поетичним текстом, експериментування із зображенням, звуком, кольором тощо з урахуванням різних можливостей і здібностей учнів, проведення індивідуальної чи групової роботи учнів, здійснення моніторингу навчальної діяльності тощо.

Мета роботи: Саме розробка індивідуального для кожного етапу комплексу лексичних вправ сприятиме диференціації процесу навчання учнів лексичному матеріалу та застосування його на практиці.

Формування лексичної компетенції, що досягається за допомогою блока лексичних вправ (Language Section), передбачає періодичну модернізацію вправ та творчих завдань з огляду на оновлення мовної системи як англійської, так і української мови. П. Нейшн, пропонує на початковому та середньому етапах вивчення англійської мови розділяти вправи, які направлені на засвоєння лексичного матеріалу. Так, він виділяє 3 групи слів:

- часто вживані слова;
- спеціалізовані слова;
- рідковживані слова [11,11-12].

Методи дослідження: Важливим методом розвитку лексичної компетенції є робота над художнім тестом, тому що саме в ньому учні можуть отримати як фактичний розмовний матеріал, та і проаналізувати особливості літературної мови. Проаналізуємо ці вправи більш детально.

Лексичні вправи і завдання є різними за своїм рівнем і спрямованістю, але головним наскрізним принципом у роботі над словом у художньому тексті вважається увага до функціонального вживання лексики. Це пов'язано з тим, що твори, які пропонуються, написано у різні часи, й ефект вживання деяких лексем із часом змінився.

Таким чином, у лексичних вправах на основі художнього тексту робиться спроба відокремити лексику, яка вживається автором як нейтральна або літературна у його часовому й соціокультурному просторі й може сприйматися як застаріла у сучасній англійській мові, від лексики, яка до цього часу активно вживається у формальному чи неформальному спілкуванні [5,108-112]; а також від лексики, яка застосовується автором для створення деякого стилістичного ефекту, емоційного впливу на читача, мовної характеристики персонажу й може неадекватно або неповно сприйматися у сучасному соціокультурному контексті.

Отже, за метою формування різних рівнів лексичної компетенції учнів у відповідності до норм сучасної англійської мови лексика, яка пропонується у лексичних вправах, відбирається за наступним принципом:

- а) лексика, яка пропонується для розвитку автоматизованого навику;

б) лексика, яка уживається у сучасній англійській мові й може бути актуалізована, але функціональне навантаження якої змінилося з часом;

в) лексика, яка пропонується для пасивного засвоєння і знання якої полегшує розуміння тексту чи сприяє розумінню стильової колористики тексту;

г) лексика застарілого шару, яка не передбачає актуалізації чи пасивного засвоєння, але недостатнє знання особливостей вживання якої може створювати певні труднощі в учнів і перешкоджати чи заважати адекватному розумінню художнього твору у його часовому просторі.

За метою і складністю лексичні вправи і завдання можна поділити на три рівні. Вправи усіх рівнів складають блоки, які базуються на двох основних принципах:

- поступове наростання труднощів;
- різноаспектне, різнофункціональне опрацювання лексики, яка пропонується.

Передбачено, що частина вправ і завдань обов'язково виділяється для самостійної роботи учнів. Зважаючи на те, що метою лексичних вправ першого рівня є, перш за все, актуалізація лексики, яка пропонується для розвитку автоматизованого навику, й яка вживається у сучасному спілкуванні, для виконання вправ і завдань першого рівня достатньо знати основне словникове значення лексичної одиниці.

Традиційно значна увага приділяється проблемним аспектам англійської лексики: вживанню фразових дієслів, розумінню й вживанню сталих виразів, вірному вживанню прикметників, а також поповнення лексичного запасу студентів і роботі над нейтральною лексикою широкого аспекту функціонування.

Лексичні вправи цього рівня спрямовані, таким чином, на розкриття потенціалу тексту, на розвиток лексичного запасу учнів з урахуванням адекватності його вживання у сучасних умовах спілкування. При складанні лексичних вправ цього рівня також ураховується принцип вживання лексичних одиниць у різних контекстуальних оточеннях [7, 253] за межами художнього

твору, що допомагає повніше розкрити комунікативно-функціональний потенціал лексики.

Наприклад:

1. Learn the words and expressions given in the suggested list of useful words and expressions. Recall the situations from the text in which they are used.

2. Look at these sentences. Pick out the missing words from the list on the right.

3. Make sure you know the meaning of the phrasal verbs. Match the verbs on the left with their meaning on the right.

4. What are the ten words?

5. Complete the crosswords remembering the words from the text.

6. Complete the puzzle and find out what the word down is.

7. Check up your knowledge of the theatrical vocabulary. Fill in the spaces with the words in the box.

Pick up the names of the occupations from the bubbles for the following professional or non-professional activities of people (using their description).

Другий рівень лексичних вправ і завдань спрямований на розкриття значення лексичних одиниць, у тому числі специфіки їхнього контекстуального функціонування; на розмежування полісемантичних значень, синонімічних відтінків значення лексичних одиниць тощо.

Учням пропонується пояснити значення слів та словосполучень у реченнях з тексту, прокоментувати контекстуальне вживання слова, пояснити семантичні відповідності тощо. Поряд із широковідомими типами завдань тут також пропонуються завдання, які враховують функціональне навантаження англійських мовних одиниць.

Метою лексичних вправ цього рівня є вивчення особливостей семантичної структури лексичних одиниць, які вживаються у тексті, й формування умінь і навичок їх адекватного розуміння та вживання у сучасному комунікативному контексті.

Наприклад:

1. Out of three options given below for each sentence choose the one which

is closest in meaning to the word or phrase in bold type.

2. Choose the best alternative to complete the sentences with suitable words, describing people's state (people's feeling or reactions; events and people's attitudes and so on).

3. Match the words with their meaning.

4. Find the opposites to the following words.

5. Here are some sentences from the text. What do you think the words in bold type mean?

6. Check you know the meaning of these words and phrases which are used in American English. Match the words from American English on the left with their British synonyms and equivalents on the right.

Метою завдань третього рівня є навчання визначення стильової й художньо-експресивної різноманітності англійської лексики, її хронологічної характеристики, авторського вживання лексики та формування умінь адекватної репрезентації цієї лексики або лексичних особливостей мови персонажів у сучасному комунікативному контексті.

У лексичних вправах цього рівня пояснюється лексика застарілого шару (архаїзми, застарілі слова), знання особливостей вживання якої є важливим для розуміння художнього твору у його соціокультурному і часовому просторі; книжна, офіційна або формальна лексика, а також лексика, функціональне навантаження якої змінилося з часом.

Учням пропонується зазначити функціональну сферу вживання лексичної одиниці, прокоментувати експресивний ефект вживання лексичних одиниць, визначити емоційно-оцінюючу роль прикметників і прислівників, розкрити авторську імплікацію, засоби створення гумору, іронії, мовленнєвої характеристики персонажів тощо.

Наприклад:

1. Mark the stylistic coloring of these words from the text in the table by putting a tick in the necessary box. Use a dictionary to help you.

2. Match the verbs or phrases which are used in the text with their less formal synonyms, more usual in modern English usage.

3. The characters of the novel use the words in the meanings what can be considered formal, literary or old - fashioned, dated in Modern English usage. Check you know the meaning with which the words are used by them.

4. Miss Clack in her narration uses some words and phrases which can be found in a particular communicative context. Can you distribute the words according to their fields of usage? Comment on the effect of the usage of these words in the text.

5. Miss Clack's views on the world and her attempts at moralizing and curing moral backsliders sometimes produce a comic effect. Comment on the emotional effect of the following lines and speak about the way it is achieved.

6. Find other examples which you find amusing and speak on them.

7. Highlight the adverbs in the sentences from Miss Clack's narrative and comment on the way they describe the person or his/her actions and states. In what way do they show Miss Clack or her personal attitude to the people?

8. Are these sentences humorous, funny, sardonic, satirical, ironical or comic in your opinion? If so, why? What emotions and feelings on Miss Clack's part are most vividly shown here?

9. Find the following words and phrases in the text. In this context, do they denote the characters' approval, disapproval, irony, sympathy or something else? Comment on the way they show the characters' human qualities.

10. Compare the words in bold type with their synonyms. What extra meaning or emotional colouring does the narrator give by choosing these words?

11. Comment on the difference between the sentences in each pair. What effect does the narrator achieve by using these structures and these words? Speak on the way the emphasis is made in these sentences.

12. Comment on the affected manner of Miss Clack's speech and find a more usual way of expressing the same ideas.

Процес розвитку лексичної компетенції взаємопов'язаний із розвитком граматичної компетенції. Експериментальні заняття підтвердили, що,

опрацьовуючи лексичний матеріал, коло висловлювання комунікативно-структурного типу, якими починають володіти старшокласники, значно розширилось у результаті ознайомлення з такими граматичними формами і явищами, як наприклад Future in the Past, Sequence of Tenses, Subjunctive Mood in Conditional Sentences; Infinitive phrases, Participle Constructions, Passive Voice.

Висновки:

Поєднання лексичних вправ із граматичними у одному навчальному блоці уроку та самостійної роботи є вдалим для всіх етапів, окрім першого. Це зумовлено недостатнім лексичним матеріалом та, як правило, невисоким рівнем лексичної компетенції учнів.

Результати застосування цих вправ показують позитивну динаміку підвищення рівня лексичної компетенції учнів у системі мовленнєвої компетенції процесу навчання іншомовної діяльності, яка відповідає нормам сучасного спілкування

Аннотация. Яцив С. О. Развитие лексической компетенции учеников в процессе изучения английского языка.

В статье рассматриваются способы, методы развития лексической компетенции учеников в процессе изучения английского языка.

Ключевые слова: лексическая компетенция, художественный текст, классификация и анализ упражнений.

Annotation. Yatsiv S. O. The development of the students' competence in the process of studying English.

This article deals with the ways, methods of the development of the students' lexical competence in the process of studying English.

Key words: lexical competence, fiction text, classification and of exercises.

Список використаної літератури:

1. Авшенюк Н. М. Стандартизація професійної підготовки вчителів у Англії й Уельсі (кінець XX - початок XXI ст.): Дис. ... канд. пед. наук: 13.00.04. – К., 2005.-235с.

2. Вишневская Г. М. Межкультурная коммуникация, языковая

вариативность и современный билингвизм / Г. М. Вишневская // Педагогический вестник. – 2003. – №01. <http://www.yspu.yar.ru/vestnik.htm>.

3. Градобик М. С. Соціальна стратифікація сучасної англійської літературної вимови / М. С. Градобик. Іноземні мови в навчальних закладах. – 2006. – №5. – с.108-116.

4. Загальноєвропейські рекомендації з мовної освіти: вивчення, викладання, оцінювання / наук, редактор укр. видання доктор пед. наук, проф. С. Ю. Ніколаєва. – К.: Ленвіт, 2003. - 273 с.

5. Євченко В. В., Сидоренко С. І. Використання домашнього читання як засобу формування комунікативної компетенції студентів / В. В. Євченко, С. І. Сидоренко // Вісник Житомирського державного університету імені Івана Франка. – 2004. – № 19. – С. 108-112.

6. Комунікативні методи та матеріали для викладання англійської мови: перекладено і адаптовано Л. В. Биркун, доцент Київського національного університету ім. Т. Шевченко. – Oxford University Press. – 1998. – 48с.

7. Ніколаєва С. Ю. Методика навчання іноземних мов в середніх навчальних закладах / С. Ю. Ніколаєва. – К.: Ленвіт, 1999. – 320 с.

8. Bryan M., Zarate G\pociocultural and intercultural dimension of language learning and teaching. - Strasbourg: Council of Europe Publishing. – 119 p.

9. Initial Teacher Training National Curriculum for Secondary English. - L.: DFEE, 1998. – 16 p.

10.Nation P. Learning vocabulary in another language. – Cambridge: Cambridge university press, 2001.